

Temat lekcji: Społeczeństwo polskie w czasie okupacji

Zagadnienie: Stosunek Polaków do zagłady Żydów

Relacja Marianny Uścińskiej zarejestrowana w formie wideo przez Agnieszkę Uścińską (prowadząca wywiad) i Jarosława Wątorę (zdjęcia) w 2011 roku w Uścianku Wielkim, sygnatura AHM_V_0118

Fragm. ent wideo: „Kryjówka w kartoflisku” (3 min 20 s)

Wprowadzenie

Marianna Uścińska urodziła się 4 grudnia 1917 w Uścianku Wielkim jako najmłodsza z dwanaściorga dzieci Adolfiny z Wierzbickich i Antoniego Niemirów. Ojciec przez 12 lat pełnił funkcję wójta gminy Zaręby Kościelne, następnie został prezesem lokalnej Kasy Stefczyka. Matka zajmowała się domem. Rodzice mieli spore gospodarstwo rolne. Marianna Uścińska zakończyła edukację na siódmej klasie. Choć miała dobre wyniki i chciała uczyć się dalej, musiała zająć się chorą matką i domem.

Marianna Uścińska spędziła całą wojnę w rodzinnej wsi. W 1943 roku wyszła za mąż za Bolesława Uścińskiego. Do końca życia mieszkała w majątku rodziców, urodziła czworo dzieci.

Wieś Uścianek Wielki znajduje się 15 kilometrów od Treblinki. We wrześniu 1939 wieś została zajęta przez Niemców, potem na mocy porozumienia III Rzeszy z ZSRR przeszła pod okupację sowiecką. W czerwcu 1941 ponownie znalazła się pod okupację niemiecką. W okolicznych miejscowościach przed wojną i w czasie okupacji mieszkała także ludność żydowska.

Poniższy fragm. ent dotyczy okupacji niemieckiej, zapewne wiosny 1942. Marianna Uścińska opowiada o ukrywającym się na kartoflisku znanym we wsi Żydzie (niestety nie poznajemy jego imienia) oraz o jego tragicznej śmierci. Mówi o tym, co skłaniało ludność polską do niesienia pomocy, o emocjach, jakie temu towarzyszyły, oraz kto wydał ukrywającego się człowieka.

Transkrypcja nagrania

Marianna Uścińska: No wiesz, każdy myślał o sobie. I tam, na piaskach, kartofle chowali, tam taki nieurodzaj był, piasek. I tam Żyd cały czas ukrywał się. I to, jak nakopali kartofli i takie były słomą okryte, to można było wejść. I on sobie upatrzył, ten Żyd, i tam sobie wszedł i zatkał tą dziurę słomą i tam siedział, tam było mu ciepło na tych kartoflach. A na wieczór to on wychodził i szedł tu, to tam. Znajomy... On był jeden, który handlował żelastwem, znaczy takie tam blachy, takie tam patelnie, rondle, to on miał sklep. To taki był znajomy. To ten dał jeść, ten dał chleba, ten tak. I on, ten Żydzisko, tak żył.

Kiedyś przychodzi, taka szarówka – stoi, przyszedł zaraz za mną taki. I mama... A ojciec mówi: – Daj mu miskę zupy. – Bo była zupa ugotowana. Ale już tu szaro było. Ja mówię: – Zaraz, tylko zaświecę światło, no bo jak po ciemku? – Nie, nie, nie, nie, nie, nie! – Ja się zorientowałam, że to coś nie tak. Dałam mu tą miskę zupy, on wziął czapkę między nogi, stał i na stojąco tą zupę zjadł. Ojciec mu dał kawał chleba, wziął. I jeszcze w sieni leżała taka brukiew dla krów, kroili ją wieczorem, żeby rano już była gotowa – złapał tą brukiew i poleciał. Za jakieś dwa dni to on znów przychodzi. I tak przychodził więcej jak tydzień. Ojciec w końcu mówi: – Ty, słuchaj, ty idź gdzie indziej, bo my się też boimy. Jak ktoś zauważy, że ty do nas przychodzisz, to my też się boimy. – Tak, tak, ja wiem, ja już więcej nie przyjdę. Ja więcej już nie przyjdę do pana.

Parę dni przeszło, to było na wiosnę, człowiek poszedł zajrzeć, czy mu kartofle dobrze przeleżały, otwiera, odciąga tą wiąznię słomy, zajrzał – to tam Żyd siedzi. Zatkał, nie mówił nic i prosto poszedł do żandarmów, do Zaręb, i powiedział. I przyprowadził tych żandarmów i pokazał, że tu. I oni go zastrzelili, tam na wędolach zaraz. Wyszedł, oni go zastrzelili.

Pytania do materiału źródłowego

1. Jaką kryjówkę znalazł człowiek, o którym opowiada pani Uścińska?
2. Czy ukrywał się w znanej sobie okolicy, czy w zupełnie obcej? Jakie to miało znaczenie?
3. Kogo prosił o pomoc? Dlaczego część ludzi mu pomagała?
4. W jaki sposób pomagała mu rodzina narratorki?
5. Dlaczego ojciec pani Uścińskiej poprosił go, żeby poszukał pomocy gdzie indziej?
6. Wskaż fragmenty, na podstawie których możemy sądzić, że pomaganie Żydom było niebezpieczne.
7. Dlaczego żandarmi znaleźli kryjówkę? Co zrobili z ukrywającym się człowiekiem?

Pełna relacja dostępna jest na stronie <https://relacjebiograficzne.pl/demo/video/293-marianna-uscinska>.